

L
LOUSKÁČEK

P. I. ČAJKOVSKIJ

se objevuje v ruské národní hudbě jako významný syntetik. Velká část jeho díla žije jako doklad geniální schopnosti sloučit domácí ruské pokrokové tradice s průbojnými novotami vůdčích světových hudebních zjevů té doby. Jeho význam ve vývoji ruské národní hudby je nejen v tom, že formy do té doby nevyužité přicházejí jim do ruské hudby v pravý čas, ale také a především v tom, že jsou naplněny hudební řečí, vyrůstající z pokrokového odkazu revolučních zjevů hudby XIX. století a rozvíjející jej dále v souhlasu s proměnami společenskými a s životním prostředím skladatelovým.

Čajkovskij vyšel z předrevoluční ruské buržoazní společnosti, která již za života Čajkovského jeví náznaky kulturního soumraku a prožívá prvé předtuchy svého zániku. Tyto sklíčující a tísnivé momenty se také částečně projeví v díle skladatelově, zvláště v jeho zadumaném a smutně roztoženém lyrismu. Dovedl však všem rozkladným prvkům čelit svou zdravou, o lidový základ opřenou hudebností. A všude tam, kde s tíha doby a tíha osobní skepse ujmá v Čajkovského hudební řeči vlády, všude tam vystupuje očistný, osvobozující živel lidový, který pomáhá rozrážet bolest, tmu a malomyslnost a otevírá nové, jasné perspektivy. Platí to pro celou rozsáhlou tvorbu skladatelovu, počínaje symfoniemi, skladbami komorními, písněmi, instrumentálními koncerty, operami, balety atd. Zdá se, jako by dílo Čajkovského tvořilo jeden ideově souvislý celek, neustále se vracející k myšlence životního zápasu o lidské štěstí.

Málokterý skladatel došel tak pronikavého úspěchu doma i za hranicemi a zapůsobil tak mohutně na evropskou hudební tvorbu XIX. století jako Čajkovskij. To způsobila především obecná srozumitelnost jeho hudby, její lidská podstata, pravdivost, lyrická něha, myšlenková síla a onen optimismus, který neumdlévá ani tam, kde narazí na nejtragičtější a nejdrásavější dramatické situace.

A právě proto, že Čajkovskij byl dříve charakterizován jako lyrik měšťanského ruského salónu a že byla tímto chápáním vulgarizována hloubka a opravdovost jeho bolestí i zkreslován jeho lidský profil, právě proto se znovu vracíme k jeho největším kompozicím, abychom na nich poznávali, jak byl prostoupen vůlí po překonání všeho pasivního a nemocného a jak se směle a uvědoměle probíjel k životnímu optimismu a radosti.

O netušený rozvoj ruského baletního umění se zasloužil P. I. Čajkovskij svými třemi balety — Labutím jezerem, Spící krasavici a Louskáčkem. Ve formě baletu se opřel o tehdejší francouzský balet, který však již v jeho době nesl stopy zjevného úpadku. Vše v něm bylo zaměřeno na vnější efekt, obrazový účín velkého baletního souboru se zdůrazněním líbívé melodické složky. Třebaže byl Čajkovskij vázán požadavky tehdejšího baletního vkusu, vnesl do svých baletů výrazné rysy své hudební individualnosti. Především básnicky zasněnou melodiku, lidově baladické tóny velké dramatické působnosti, v nichž se výrazně uplatňoval ruský prvek lidové zpěvnosti.

Spojení baletu a dokonalé symfonické hudby vytvořilo u Čajkovského zjev, který možno nazvat ruským baletním symfonismem, kdy balet se nerozpadává na řadu jednotlivých, efektních čísel, nýbrž organicky vyplývá z podstaty samé hudby. Přísná řeč klasického tance přestává být prostým souborem virtuosních hudebních frází, stává se vznešenou řečí o hlubokých lidských citech a zážitcích.

Louskáček je poslední ve slavné trojici Čajkovského baletu. Toto rozměrné jevištní dílo skladatel komponoval v r. 1892 — tedy v údobí, kdy vkročil do závěrečné etapy své tvorby, vyznačené zralým kompozičním mistrovstvím. Přiblížil se zde uměleckou formou dětské fantazii, podobně jako ve svých Ročních dobách a Dětském albu. Nevniká do dětské duše tak hluboko jako M. P. Musorgskij, přece však pokračuje důstojně v cestě naznačené Schumannem.

Louskáček je psán podle pohádky německého romantika E. T. Hoffmanna. Libreto předvádí na jevišti zprvu krátký úvodní děj a pak ustupuje dětskému snu, tak vhodnému pro kreace baletních férií. Hudba životná a svěží, plná poezie a křehké melodické krásy zaručila baletu trvalý úspěch a tvoří jednu z nejúspěšnějších skladeb Čajkovského, která ve formě orchestrální suity si otevřela cestu i na pódiá koncertních sání

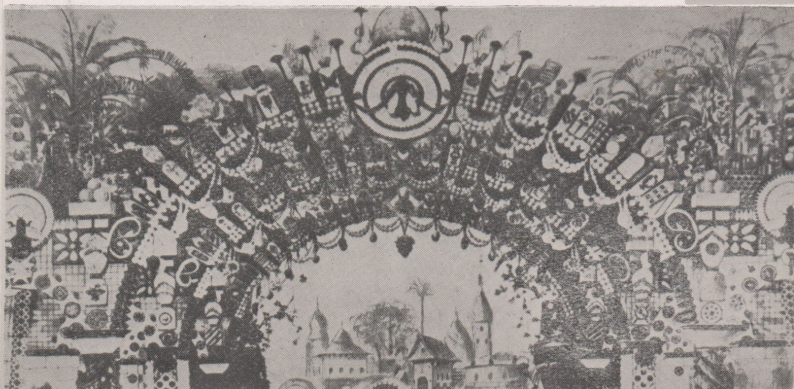
BALET - TOŤ SYMFONIE

P. I. ČAJKOVSKIJ

JEN TA HUDBA MŮŽE ZANÍTIT A UCHVÁTIT, JEŽ VYTRYSKLA Z HLOUBI UMĚLCOVA NITRA

P. I. ČAJKOVSKIJ

Scénický návrh II. obrazu prvního představení »Louskáček«
Petrohrad — Mariinské divadlo 1892

LOUSKÁČEK

Balet o 7 obrazech a 6 proměnách, úprava libreta — Emerich Gabzdyl

Režisér a choreograf: Emerich Gabzdyl
 Dirigent: Josef Staněk
 Scéna: Jan Obšil

Kostýmy: Fernand Vácha j. h.
 Korepetitoři: J. Gabzdyl a V. Hlávka
 Asistent choreografa: Julie Jastřembská

Osoby snu:

Osoby skutečnosti:

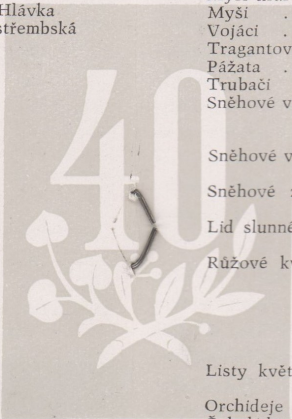
Starosta města A. Janíček
 Jeho žena J. Hylasová
 Mášenka M. Martiníková
 Igor J. Čejka
 Otec starostové J. Sokol
 Jeho žena B. Vorlová
 Strýc B. Pašek
 Teta Z. Koláčková
 Správce hospodářství L. Krawiarz
 Jeho žena A. Krawiarzová
 Olga, dceruška správce M. Steínová
 Chůva P. Hanáková
 Sluha J. Radil
 Kuchař R. Hučín
 Princípál loutkového divadla B. Nohel
 Princípálka A. Kadlecová

Děti, rodiče, dělníci, hudebníci
 Herci loutkového divadla:

Matka L. Moskalová
 Dcera J. Jastřembská
 Její milý K. Jurčík
 Bohatý kupec L. Mašek

Premiéra 31. května 1959 v divadle Zd. Nejedlého

Mášenka M. Martiníková
 Louskáček J. Duží
 Generál (Igor) J. Čejka
 Myši král K. Jurčík — A. Janíček
 Myši } Žáci baletu
 Vojáci }
 Tragantová princezna D. Svobodová
 Pážata M. Michalíková — J. Spurná
 Trubači V. Slověňák — J. Dlaska
 Sněhové vločky D. Svobodová
 J. Jastřembská
 O. Čecháková
 Sněhové vločky L. Rašková — M. Drottnerová
 K. Bončková
 Sněhové závěje J. Hylasová, A. Kadlecová,
 D. Krásová
 Lid slunného jihu (Tarantella) R. Hučín, M. Bilek, J. Dobrá,
 J. Čížová, J. Sokol, H. Ledecová
 Růžové květy O. Čecháková
 L. Jansová, K. Bončková,
 V. Tkadlecová, M. Steínová,
 J. Lipovská, L. Moskalová,
 O. Mítková, Z. Koláčková,
 E. Fibingerová, L. Baroňová
 Listy květů L. Mašek, B. Nohel, J. Maršík,
 J. Radil
 Orchideje V. Pavelcová, B. Pašek
 Cokoládová síň: Panenky A. Krawiarzová, H. Ledecová,
 J. Čížová, D. Dobrá
 Arabská síň: tanečnice O. Čecháková
 host L. Krawiarz
 Čínská čajovna: Čiňanka M. Drottnerová
 Čiňan J. Čejka
 Zahrada se zlatými jablky: dívka J. Jastřembská
 chlapec A. Janíček
 Vínice: ona L. Rašková
 on K. Jurčík
 Sad jižních plodů: ananas Z. Hrtnová, L. Schindlerová
 banány K. Hrdinová, D. Krásová

Už po čtvrté uvádíme na scénu SDO balet P. I. Čajkovského Louskáček. Můžeme tedy říci, že každých deset let se objevuje na našem jevišti tento hudební skvost.

Při prvním ostravském provedení v sezóně 1919-20 byl nastudován zakladatelem ostravského baletu Achille Viscusim, ovšem nikoliv v původním znění, nýbrž rozšířen o celý úvodní obraz, který měl diváku ujasnit některé nesrovnalosti v libretu. Byl podložen hudbou z baletu Spící krasavice téhož skladatele. Tato úprava dávala možnost plného rozvíjení fantazie a inscenace vynikala především bohatou a nákladnou kostýmní i dekorační výpravou, nevylučující ani »technické záznaky«, které měly zakrýt technické nedostatky tehdy začínajících baletních souborů. I dvě další inscenace na ostravské scéně byly poplatny této Viscusiho úpravě, ovšem bohatosti výpravy prvého provedení postrádaly. I tyto však měly značný úspěch u obecnosti a dosáhly mnoha repris.

V letošním jubilejním roce uvádíme Louskáčka znovu, avšak v původním znění, pouze s úpravou libreta, která se uchyluje od původního obsahu tím, že se neodehrává v době vánoc, nýbrž v krásný jarní den, slavnosti květů. Tento balet byl vždy uváděn tak, že hlavními představiteli byly děti — v nynějším provedení jsou dětské úlohy svěřeny mladým tanečnicům, kteří mohou přesvědčivěji splnit i náročnější požadavky choreografa v ohledu tanečním a dát tím diváku větší požitek z krásně předvedených tanců.

Poslední obraz Louskáčka je psán jako taneční divertissement. Snažíme se však pomocí scénických proměn, které mají navodit atmosféru předváděných čísel, zbavit tuto řadu hudebně i tanečně krásných čísel oné lacinosti estrádního sledu.

Při scénickém řešení vycházíme s výtvarníkem Janem Obsílem ze zásady — nezatižit scénu kompaktními dekoracemi, umožnit rychlé proměny a přes tuto jednoduchost podtrhnout dějovou atmosféru. Naším osvědčeným kostýmním navrhovatelem je akad. malíř Fernand Vácha, který bohatou fantazií řeší kostýmy jak postav skutečností, tak i snu.

Prvé provedení Louskáčka se konalo před 40 lety a byl to druhý balet, uvedený na scénu nově zřízeného Národního divadla moravskoslezského. Po Labutím jezeru bylo Louskáčkem vlastně zajištěno bytí ostravského baletu. Bouřlivý úspěch s mnoha reprisami zajistil životnost této umělecké složky a tím dal poznat ostravskému obecnstvu mnoho dalších baletních děl, která byla postupně na scénu NDMS uváděna. V tomto představení se vedle Achille Viscusiho představila mladička primabalerina Olga Janotová, když dosavadní prvá primabalerina Marie Dobromilová opustila svou uměleckou dráhu. Vedle ní začínaly růst mladé adeptky baletu, sestry Fuchsovy, Křístková, Chocová a jiné, které v pozdějších letech se staly ozdobou našich jevišť.

Dvě druhá provedení v roce 1939 a 1948 byla režijně a choreograficky připravena Emerichem Gabzdylem. V prvním z nich se představila ostravskému obecnstvu nově angažovaná mladička Věra Ždichyncová, která se zapsala navzdý do srdcí ostravských diváků, v druhém provedení pak to byla Julie Jastřembská. Oběma tanečnicím byl partnerem Emerich Gabzdyl. Početnost repris obou inscenací byla důkazem oblíbenosti tohoto baletu.

Doufám, že i čtvrté provedení splní své poslání: dáti našim pracujícím hodnotnou a dobrou zábavu. V programu se seznámíte s dnešním obsazením, v němž se objeví všichni, které máte v baletních představeních rádi.

Emerich Gabzdyl.

Obraz I.

Je krásný májový den a v sidelním městečku se chystají na den »Slavnost květů«. Jarní zeleň keřů a stromů dýchá svěžestí, pokrytá ještě ranní rosou. Přicházejí dělníci, aby připravili prostranství pro dnešní slavnost, jež patří všem obyvatelům městečka, kteří v tento sváteční den slavnostně vystrojeni se scházejí v zámeckém parku. Pro dnešek je připraveno mnoho zajímavostí, nesmí scházet ani divadlo a jiné zábavy bude dostatek. Tak se pobaví velcí i malí.

První se na místo slavnosti scházejí muzikanti, kteří intrádami zahájí dnešní slavnost. Starosta města přijde také mezi lid, neboť v dnešní den se budou všichni bez rozdílu veselit. Rušno je na prostranství parku, veselosti a šprýmu je dostatek. Starosta města se svou paní, dětmi i přáteli přichází a slavnostně začíná — a čím jiným, nežli dětským rejem. Za krásný taneček jsou děti odměňovány dárky. Vyšňořená mládež se dává do tance a znovu se děti střídají v radostném veselí. Hlas dětských trubek a bubinků se ozývá prostranstvím parku, to chlapi mají svůj pluk i svého kapitána, kterým není nikdo jiný, nežli synáček starosty města. Mášenka, jeho sestřička, soustřeďuje kolem sebe děvčátka, i ona sama dostala podivnou hračku, panáčka na louskání ořechů, které má tak ráda. I dává mu i jméno Louskáček, zdá se jí, že její loutka je ze všech nejkrásnější. Přestože má velikou hlavu a nemá vlasy jako jiné panenky, přílně dětské srdčko k podivnému panáčkovi. Den pokročil, pomalu se schyluje k večeru a starosta se loučí s návštěvníky dnešní slavnosti a odchází se svou rodinou do svého domu, zatím co venku ještě slavnost pokračuje.

Obraz II.

V jidelně je přichystána večeře a po večeři zatančí Mášenka svůj taneček s Louskáčkem, i starí rodiče paní starostové zavzpomínají na mladá léta a zatančí si s ostatními. Je pozdě, večer pokročil a je čas jít spát. Paní volá chůva, aby děti uložila do postýlky. Mášenka našla Louskáčkovi místečko v křesle. Starostlivě se s ním loučí, když chůva vykonává rozkaz své paní. Připítkem hostitelů a hostů končí krásný den a všichni se rozcházejí do svých domovů.

P ř e s t á v k a .

Obraz III.

Po tohka zážitcích se neklidně spí, dětská hlavička je zatížena podivným

sný. Je tomu tak u Mášenky i u jiných dětí. Zdá se jí, že jí Louskáček volá, aby jej vzala k sobě do postýlky, ráda mu vyhoví, ale najednou slyší šramot v hodinách. Měsíc, který právě vyšel, osvitil vnitřek pokoje a hle, hrůza, v pokoji je plno myši, kterých se Mášenka hrozně bojí. Rychle vezme do náruče Louskáčka a chce utéci, myši jí však zatarasí vchod a dívkenka volá o pomoc. Přibíhá bratříček a jako generál svolává své vojáky do zbraně. Nastává bitva a v čelo myšiho vojska se staví sám myši král, blíží se k Mášence a chce jí vzít Louskáčka. Tu se dívkenka vzhopí, zuje střevíček a zabíjí jím myšiho krále. Když se tak stalo, proměnil se loutka ve švarného prince, který Mášence něžně děkuje, že jej zbabíla kouzla, kterým jej opředl myši král.

Obraz IV.

I vydávají se na cestu do princova zázračného zámku Sladkost. Cestou musí oba snést mnoho útrap, přes hory, kopce, zasněžené pláně a lesy, až přichází na slunný jih, kde vše hýjí sluncem a barvami květů a už jsou v blízkosti zázračného zámku, který stojí na vysoké skále. Mladí poutnickové vkročí do něj a zde je vítá Tragantová vila, v jejíž ochraně je zámek. Provádí Mášenku siněmi zámku, jedna je krásnější než druhá — a dívkenka žasne nad tímto bohatstvím.

H l a v n í p ř e s t á v k a .

Obraz V.

6 proměn: Divertissement.

Obraz VI.

Když prošli všechny sině, přicházejí do rajské zahrady. Ta je nejkrásnější ze všeho, co viděli. Exotické květy se roztančí a zahrada dýchá omamnou vůní. Orchideje — květy nejzáčnejší — rozkvetou uprostřed zahrady. A jak už tomu bývá, nakonec splyne vše v jedno, obraz střídá obraz a všemu tomu vévodí Tragantová princezna s princem a Mášenkou, která omámena vůní květů usíná.

Obraz VII.

Nad spící Mášenkou se sklání její maminka a budí jí: Vstávej, je ráno. Mášenka vidí, že to vše byl jen krásný sen.

P. I. Čajkovskij: Louskáček. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě
v redakci dramaturga H. Šimáčkové, sestavila prom. hist. E. Sýkorová.
Obálka J. Obšil, typografická spolupráce R. Mikeska. Vytiskly tiskařské zá-
vody, n. p. Olomouc, provozovna 22, Ostrava I, Hollarova 14.
Cena 1,50 Kčs.

T 06009